

PRZEDMOWA

Na trzydziestej, jubileuszowej konferencji diagnostyki edukacyjnej pragniemy otworzyć wrota szerszej tematyce niż dotychczas na nich uprawiana. Okazję do tego stwarzają zmiany polityczne w Polsce i działania Ministerstwa Edukacji Narodowej zmierzające ku rozluźnieniu więzów dydaktyki tradycyjnej.

Dwadzieścia lat działalności Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej zdominowały koncepcje teoretyczne pomiaru dydaktycznego i badania jego zastosowań w systemie egzaminów zewnętrznych. Kolejne lata chcemy przeznaczyć na rozszerzenie teorii i praktyki diagnozowania na obszary rozwoju uczniów nie tylko w edukacji formalnej, ujętej w systemy szkolnictwa, lecz także nieformalnej, dokonywanej w innych instytucjach, i pozaformalnej, przebiegającej bezwiednie w każdej grupie społecznej.

Temat XXX Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej *Potrzeby edukacyjne uczniów, nauczycieli i studentów* sygnalizuje sięgnięcie do fundamentów edukacji, niezbędne do zaprojektowania poszerzonej dziedziny działalności PTDE. Ogarnięcie pola potrzeb, którym służy edukacja, to zarazem wzbogacenie metodologiczne diagnoz. Na kolejnych konferencjach zajmiemy się ich wymiarem podłużnym, wspieraniem uczenia się przez całe życie.

SESJE PLENARNE

I. Szerokie pole diagnoz

W referacie *Edukacja według potrzeb przez całe życie* prof. **Bolesław Niemierko** zawarł przypomnienie Abrahama Masłowa taksonomii potrzeb, w której potrzeby edukacyjne mają rosnący udział na kolejnych szczeblach hierarchii – od fizjologii i bezpieczeństwa przez relacje społeczne do uznania osiągnięć i samorealizacji. Diagnostyka edukacyjna w Polsce była do niedawna skoncentrowana na odgórnie wyznaczonej roli ucznia, nauczyciela i szkoły, w tym zwłaszcza na selekcji kandydatów do zawodów elitarnych, ale obecnie sięga głębszej humanizacji kształcenia. Główne pola badawcze to, według referenta, autorskie programy kształcenia, typologia uczenia się ucznia i nauczyciela oraz składnik emocjonalno-motywacyjny oceniania ich osiągnięć rozwojowych.

Prof. **Roman Dolata** i dr **Aleksandra Jasińska-Maciążek** z Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiają zaawansowane metodologicznie studium *Nieobecności szkolne a szanse na edukacyjny sukces*. Wiek XX był okresem postępu scholaryzacji, przekształcania szkolnictwa elitarnego w powszechne, ale w wieku XXI pojawiły się refleksje na temat uszczerbków tej akcji. W wielu krajach absencja szkolna ma niepokojące rozmiary zwiększane przez pandemię. Badania monograficzne przeprowadzone w Ostrołęce dowiodły, że obok okolicznościowych, w tym zdrowotnych, jej przyczyn istnieje typ ucznia unikającego szkoły i z tego powodu bez sukcesów edukacyjnych. Ta grupa autsajderów powinna być przedmiotem naszych pogłębionych diagnoz.

O pełne wykorzystanie informacji dostarczanej przez egzaminy zewnętrzne dopomina się dr **Maria Krystyna Szmigel** reprezentująca Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie i Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej. W referacie *Wewnątrzszkolna analiza wyników egzaminów absolwentów szkół kluczem do lepszego kształcenia* przedstawia System Informatyczny Obsługujący Egzaminy Ogólnokształcące oraz własny projekt szkolnych zespołów przedmiotowych do tego celu. Dzięki obiektywizmowi, trafności programowej i rzetelności testów zespół może porównać dawne i obecne wyniki między szkołami, typować szczególne *przewagi i niedociągnięcia*, a uwzględniając *dotatkowo opinie absolwentów* – może zwiększyć walory środowiskowe placówki.

II. Przełamywanie barier

Dr inż. **Franciszek Wyrwa** i dr **Michał Wyrwa** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, podejmują problematykę *Perspektywy generatywnej sztucznej inteligencji w edukacji: wyrównywanie szans czy fragmentaryczna adopcja?*. Generatywna sztuczna inteligencja, zdolna do tworzenia nowych treści, urzeka pedagogów obietnicami wyrównywania szans i poprawy jakości nauczania. Może pełnić funkcję osobistego asystenta ucznia i nauczyciela, ale pojawiają się obawy związane z nierównym dostępem, nieetycznym wykorzystaniem i nadmiernym zaufaniem. Raporty badawcze dotyczą szkół wyższych, a rozpoznanie szkolnictwa podstawowego i wczesnoszkolnego pod tym względem jest słabe. Niezbędna jest krytyczna refleksja nad technologią i własnymi zasobami uczniów i nauczycieli.

Dostrzeganie potrzeb uczących się z niepełnosprawnością to tematyka bogato ilustrowanego referatu prof. **Jacka Stańdo** z Politechniki Łódzkiej. Znajdujemy w nim prezentację naszej ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (2023), opartej na podobnej dyrektywie Parlamentu Europejskiego (2016). Dostępność cyfrowa informacji dla osób mających problemy ze wzrokiem, słuchem i motoryką, wolno uczących się oraz starszych wiekiem wymaga odpowiedniej redakcji treści wszystkich komunikatów i łatwych w obsłudze smartfonów, tabletek i czytników ekranu, a w wielu wypadkach także alternatywnych formatów przekazu informacji.

Dr **Kinga Kusiak-Witek** z Akademii Tarnowskiej podjęła zagadnienie *Diagnoza kompetencji prospołecznych dzieci w edukacji inkluzyjnej*. Już w przedszkolu umiejętne włączanie w edukację pomaga dzieciom uniknąć ostracyzmu i zahamowania rozwoju. Każde dziecko ma głęboką potrzebę akceptacji i bycia dostrzeżonym w grupie, doświadczania akceptacji, tolerancji, szacunku i uznania. Zachowania prospołeczne dzieci w warunkach przedszkolnych poznaje się przez obserwacje w środowisku naturalnym: wywiady, analizy prac i wypowiedzi dzieci podczas zabawy z podziałem ról. Autorka dokonuje przeglądu technik i przedstawia wyniki badań dokonanych przez studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, którzy dowiedli, że stosowanie tych technik przygotowuje ich do profilaktyki prospołecznej w edukacji.

Wiesława Mitulska przedstawia *Radość uczenia (się) bez stopni, czyli o diagnozie nauczycielskiej i autodiagnozie uczniowskiej w praktyce edukacji wczesnoszkolnej*. Autorka wzięła udział w zorganizowanym przez poznański Wojewódzki

Ośrodek Metodyczny eksperymentuje, w którym presję wymagań dydaktycznych na etapie wczesnoszkolnym zastąpiono wspólnym planowaniem, działaniem, badaniem, odkrywaniem, tworzeniem, notowaniem i dokonywaniem refleksji na temat własnego uczenia się. Dziecko zdobywa wiarę, że trudności da się pokonać, a nie, że inne dzieci radzą sobie lepiej i wysiłek nie wystarczy, by zdobyć dobrą ocenę. Dwupodmiotowa diagnoza pozwala zaplanować pracę umożliwiającą osiągnięcie sukcesu każdemu uczniowi i każdej uczennicy, ale kontynuacja oceniania kształtującego na wyższych szczeblach kształcenia niż wczesnoszkolny jest niezwykle trudnym zadaniem.

III. Być diagnostą!

Nauczycielem w systemie uczenia się przez całe życie zajęły się prof. **Beata Gromadzka** i prof. **Beata Udzik** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w referacie *Budowanie wspólnoty i sprawcza partycypacja jako czynnik integrujący osobowość przyszłego nauczyciela na przykładzie projektu „Jak się robi szkołę? Jak szkoła robi nas?”*. Ten projekt powstał z inicjatywy studentów specjalności nauczycielskiej. Objął debaty, warsztaty i konferencję na temat kształtowania podmiotowości jednostki, która będzie zdolna w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, nie tylko spełniać wymagania rynku pracy. Ważne jest, by rozwijała się nie tylko w sferze zawodowej, ale również osobistej, społecznej i kulturalnej.

Prof. **Sylwia Jaskulska** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu podjęła *Problem oceniania zachowania w szkole wobec zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów i uczennic*. Traktowanie *wszystkich równo* jest ustawowo ograniczone nie tylko wobec posiadaczy orzeczeń i opinii medycznych i z poradni psychologiczno-pedagogicznych, lecz także na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, dokonanego przez nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w szkole. Dostosowanie wymagań w zakresie przestrzegania regulaminu zachowania ucznia bywa trudniejsze niż w zakresie wiadomości i umiejętności, a systemy punktowania wprowadzają niezasłużone kary dla uczniów przeżywających zaburzenia rozwojowe.

Prof. **Jerzy Kaniewski** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza prezentuje esej *Jaki model szkolnego polonisty? Determinanty przygotowania zawodowego nauczycieli*. To przygotowanie musi objąć nie tylko solidną znajomość dyscypliny naukowej, lecz także dobrą orientację w aktualnych przemianach cywilizacyjno-kulturowych i społecznych. Doświadczenie siebie w roli nauczyciela uzyskiwane w toku praktyk pedagogicznych i w późniejszej pracy zawodowej jest podstawą rozumienia uczenia się młodzieży. Koncepcja personalistyczna edukacji, akcentująca czynnik postaw, zyskuje współcześnie rosnące znaczenie, a zaakceptowany przez studenta obraz siebie jako nauczyciela z pewnością oddziaływała na uczniów.

Fotografia w diagnozowaniu edukacyjnym i ewaluacji – źródło danych jawnych i ukrytych. Perspektywa nauczycieli to tytuł referatu prof. **Marii Groenwald** z Akademii Ateneum w Gdańsku. W abstrakcie znajdujemy odwołanie się do ogólnokulturowej zmiany paradygmatu językowego na obrazowy, jej potencjału metodologicznego i zagrożeń etycznych.

SEKCJE PROBLEMOWE

I. Humanizacja diagnostyki edukacyjnej

W abstrakcie *Norma językowa i jej akwizycja – w szkole i przez całe życie: studia, studia podyplomowe* prof. **Michał Szczyszek** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zapowiada temat swego wystąpienia opartego na pilotażowym projekcie terenowym *Młody Polonista* i studiach podyplomowych *Język i komunikacja w praktyce prawniczej*.

W abstrakcie *Wokół (nie)porozumień. Technika 7 sit w warsztacie komunikacyjnym nauczyciela* dr **Wojciech Hofmański** propaguje rozszerzenie kształcenia na komunikację z osobami spoza rodzimej przestrzeni kulturowej, a w naszej sytuacji – z grupy języków słowiańskich. Zaprezentuje technikę *7 sit* porozumiewania się dwujęzycznego.

Dr **Anna Broszkiewicz** i dr **Anna Basińska** zamieszczają abstrakt wystąpienia *Model rozmowy diagnozującej potrzeby edukacyjne studentów i studentek w programie TELL na Wydziale Anglistyki UAM*. Ten program obejmuje indywidualne rozmowy według specjalnego kwestionariusza i warsztaty dla studentów przynoszące odpowiedzi na ich potrzeby, takie jak zarządzanie sobą, motywacja i techniki uczenia się, radzenie sobie ze stresem, odpoczynek.

II. Misja polonistyki

Zabarwioną filozoficznie rozprawę *Uniwersytet w szkole, szkoła na uniwersytecie, miejsca wspólne – koncepcja stałej obecności i zaangażowania w procesie edukacji* przedstawiają prof. **Krzysztof Skibski** i dr **Sylwia Karolak** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Pracownicy Instytutu Filologii Polskiej w tej uczelni wykazują szczególne zainteresowanie współpracą z całością systemu kształcenia i realizacją nowych projektów edukacyjnych. Intensywnie pomagają w międzyszkolnych konkursach, prowadzą zajęcia w patronackich klasach humanistycznych i zapraszają uczniów szkół średnich na warsztaty uczelniane. Dydaktyka różnych przedmiotów i poziomów kształcenia rozwija się harmonijnie w tych kontaktach.

Maria Michłowicz z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie publikuje zaawansowaną filologicznie rozprawę o tytule *W poszukiwaniu inspiracji. (Nie) zytanie w kontekście zagadnień związanych z kulturą oceniania wypracowań uczniowskich*. Jej zdaniem czytanie to największy ludzki dar, bo tylko człowiek umie czytać. Polonista czyta teksty wypracowań uczniowskich w czterech perspektywach: czytelnika, poznającego bliżej autora utworu, badacza, uczącego się o jego kulturze, egzaminatora, pokonując znużenie monotonią czynności, i eksperta, działającego zgodnie z obowiązującymi procedurami. Godzenie tych perspektyw jest przedmiotem warsztatów prowadzonych w OKE dla egzaminatorów języka polskiego. To trudne i piękne zadanie.

Anna Mazurkiewicz-Szczyszek rozważa, czy *Olimpiada Literatury i Języka Polskiego dla Szkół Podstawowych* [jest] *innowacyjną odpowiedzią na potrzeby uczniów i nauczycieli?*. Ta olimpiada, organizowana przez Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, od sześciu lat idzie w ślady znacznie starszej olimpiady dla szkół średnich. Mimo pięciokrotnego sprawdzania umiejętności w trzech etapach rywalizacji ma obecnie już prawie 700 uczestników w całym kraju. Jej finalistą i laureatą to uczeń pracowity i wszechstronny, który – zdaniem autorki referatu – w przyszłości poradzi sobie z wyzwaniem XXI wieku. Nadto jego nauczyciel zaangażowany w olimpijski projekt wydatnie poszerza swoje horyzonty naukowe.

Ach, ten rozszerzony polski! Jeszcze raz o maturze z języka polskiego na poziomie rozszerzonym woła **Teresa Bulska-Leśniak** z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie. Nawiązuje do swych wieloletnich starań o podniesienie rangi tego egzaminu. Ma on wymagać wysokich kompetencji polonistycznych, a często bywa rozpaczliwą próbą uzyskania punktów niedostępnych dla maturzysty w innych przedmiotach, więc pojawiają się nagminnie wyniki zerowe, a czytanie kolekcji prac świadczących o erudycji zdającego pozostaje marzeniem egzaminatora. Autorka analiz zaleca ćwiczenia w pisaniu wspólnym, przez uczniów i nauczyciela, krótkich rozpraw twórczych już w klasach niższych niż maturalna.

Bardzo oryginalne osiągnięcia Koła Naukowego Żywych Metodyków *Metoteka* przedstawiają studenci Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza **Martyna Kuberka** i **Kacper Binek** w doniesieniu *Zastosowanie metody teleturniejów w edukacji polonistycznej na przykładzie „Randki w ciemno”*. **Są przekonani, że** można wykorzystać teleturnieje telewizyjne w różnych przedmiotach szkolnych do wprowadzania nowego materiału, powtórek i syntez. Najbardziej kształcące, i to dla obu stron, jest wspólne z nauczycielem przygotowywanie szkolnego teleturnieju. Koło *Metoteka* dysponuje dużym doświadczeniem w tym zakresie.

III. Matematyzacja diagnostyki edukacyjnej

Wyzwania zadań rachunkowych dla maturzystów egzaminu maturalnego z chemii w formule 2023 podjął prof. **Robert Zakrzewski** z Uniwersytetu Łódzkiego. Zadania typu *oblicz* dają okazję do pokazania umiejętności rozumienia matematyki i szacowania wielkości w problemach chemicznych, a szerzej – zastosowania narzędzi matematycznych do opisu i analizy zjawisk i procesów. Pomagają w tym nowoczesne kalkulatory posiadające zdolność przechowywania zbiorów danych oraz wykonywania zaawansowanych operacji na pochodnych i całkach. Kalkulatory naukowe wspomagają zrozumienie i rozwiązywanie złożonych problemów chemicznych. Pojawia się jednak uzależnienie od kalkulatorów we wszelkich działaniach rachunkowych, z czym borykają się pedagodzy na całym świecie. Autor referatu jest zdania, że wykorzystanie kalkulatorów w edukacji chemicznej wymaga równowagi między ich zaletami a potencjalnymi ograniczeniami.

Małgorzata Iwanowska i **Beata Wąsowska-Narajczyk** z Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli przygotowały studium *Diagnozowanie i rozwijanie potrzeb nauczycieli matematyki niezbędnych do nauczania problemowego*. Nawiązały do teorii nauczania problemowego, która wniosła do dydaktyki czynnik samodzielności myślenia i uczenia się na podstawie błędów, krytycyzm, kreatywność i współpracę w zespole. Przedstawiły trzyletni projekt badawczy *Rozwijanie zdolności rozwiązywania problemów matematycznych*, w którym uczniowie samodzielnie formułują interdyscyplinarne problemy sytuacyjne, konstruują odpowiednie zadania matematyczne, rozwiązują je i, co dla nich najtrudniejsze, zapisują swoje rozumowania.

Starannych analiz ogólnie dostępnej bazy danych dokonał **Jerzy Paczkowski** z Pomorskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku. W referacie *Matematyka szkolna czy praktyczna. Co mówią wyniki badania PISA 2022 i egzaminu ósmoklasisty 2021?* zawarł porównanie dwu odrębnych metodologicznie badań tej samej populacji. Egzamin ósmoklasisty był zaprojektowany na podstawie obowiązującej podstawy programowej, a badanie PISA miało sprawdzać umiejętność praktycznego stosowania matematyki i przygotowanie piętnastolatków do podjęcia wyzwań, które staną przed nimi w dorosłym życiu. To drugie badanie dostarczyło szczerze krytycznych wypowiedzi uczniów o nauczaniu matematyki w polskiej szkole, inspirujących dla dydaktyków, a niemożliwych do uzyskania w sesji egzaminacyjnej.

IV. Psychologizacja diagnostyki edukacyjnej

Dorota Pilna z poznańskiego Niepublicznego Akademickiego Liceum Ogólnokształcącego *Cogito* przedstawia referat *Psychologia pozytywna i jej wykorzystanie w edukacji*. Psychologia pozytywna jest zorientowana na to, co dobre dla natury i sytuacji ludzi, a nie na zwalczanie błędów i deficytów. Jej podstawowym pojęciem jest dobrostan, poczucie szczęścia uzyskiwane przez zaspokojenie podstawowych potrzeb i korzystne relacje z otoczeniem. Młody człowiek osiąga go, gdy wyznacza sobie cele i krok po kroku osiąga je pod okiem opiekuna. Przeciwnieństwem jest poczucie chaosu, nieładu, niepewności, samotności i przypadkowości, nasilające się we współczesnym świecie i degradujące systemy edukacyjne.

Zmieniające się potrzeby studentów a ocenianie efektów uczenia się. Wybrane aspekty perspektywy psychologicznej to tytuł erudycyjnego eseju **Julity Wojciechowskiej** z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na tej uczelni działa Biuro Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami zbierające doświadczenia na temat wpływu neuroróżnorodności i stanu zdrowia psychicznego na proces studiowania. Biuro zaleca konstruktywistyczny model kształcenia i ocenianie kształtujące, wspierające uczenie się przez systematyczne dostarczanie studentom informacji zwrotnej. Obserwuje też różnice pokoleniowe między studentami, w tym skutki pandemii koronawirusa, która miała dla uczniów i studentów duże konsekwencje w postaci izolacji środowiskowej powodującej poczucie osamotnienia i kłopoty z motywowaniem się do nauki.

Dr **Stanisław Plebański** z Uniwersytetu Kaliskiego oraz **Katarzyna Rzepczak-Generowicz** i **Katarzyna Koziel** z III Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Kaliszu przedstawiają podsumowanie trzydziestoletnich wspólnych działań zatytułowane *Droga ku szkolnej diagnozie jako pomostowi między uczeniem się a dobrostanem ucznia i nauczyciela – studium przypadku na XXX-lecie Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej*. Ta droga prowadzi ku pełnemu wykorzystaniu osiągnięć psychologii pozytywnej w edukacji. Przez trzydzieści lat wspieranie dobrostanu dzieci i młodzieży, ich zdrowia psychicznego i motywacji do uczenia się było dziełem nauczycieli, dyrektorów szkół, dydaktyków różnych szczebli kształcenia, wreszcie samych uczniów. Wszyscy oni znajdują zaszczytne miejsce w referacie.

V. Perspektywy rozwojowe diagnostyki edukacyjnej

Nowa era nauczania – kursy asynchroniczne w praktyce na przykładzie uczelni Collegium Da Vinci to temat raportu z badań, jakie **Judyta Kotarba** przeprowadziła w Centrum Nowoczesnej Edukacji tej poznańskiej szkoły wyższej. Asynchroniczność kursu oznacza studiowanie we własnym tempie, w dowolnym czasie i miejscu, w systemie e-learningu – uczenia się za pomocą technologii informatycznej. Studenci wysoko ocenili elastyczność i dostępność tej metody, ale też narzekali na brak bezpośredniego kontaktu z prowadzącym zajęcia i kłopoty z utrzymaniem motywacji do wysiłku. Autorka raportu wyraża przekonanie, że e-learning będzie doskonałym i stanie się niekwestionowaną przyszłością edukacji.

Szymon Grabowski i **Łukasz Faliszek** w rozprawie *Rozpoznawanie i zaspokajanie potrzeb uczniów z perspektywy nauki, prawa oraz praktyki szkolnej* projektują dydaktykę wzmocnioną diagnostycznie. Zauważają, że obowiązek rozpoznawania potrzeb uczniów jest wpisany w prawo oświatowe w wielu pozycjach, ale na typowej lekcji szkolnej jest za mało na to czasu. Nie wystarczy odchudzanie programów kształcenia, niezbędne jest wsparcie nadzoru pedagogicznego i specjalistów szkolnych w zakresie narzędzi i metod rozpoznawania potrzeb i przetwarzania kształcenia według wymagań programowych na kształcenie według potrzeb grupowych oraz – w szczególnych przypadkach – indywidualnych. Pożyteczna byłaby rezygnacja z negatywnych stopni szkolnych na rzecz dobierania wymagań.

Problemy poznawcze pokolenia Z to tytuł abstraktu **Wojciecha Małeckiego**, reprezentującego Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej. To pokolenie budzi ogromne zainteresowanie socjologów, psychologów i pedagogów. Przykładem jego swoistości jest płynne przechodzenie między światem rzeczywistym i wirtualnym, ale droga powrotna bywa trudna.

Małgorzata Kuźniak-Stankowska z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie objaśnia *KSDO – Krajowy System Danych Oświatowych*. Powstał on po ośmiu latach pracy nad nim według wytycznych unijnych. Jego częścią jest System Obsługujący Egzaminy Ogólnokształcące – ósmoklasisty, maturalny i eksternistyczny – przeznaczony dla dyrektorów szkół oraz dla pracowników okręgowych komisji egzaminacyjnych i Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. Zbiera i przetwarza dane o organizacji egzaminów, ich przebiegu, ocenianiu i publikacji wyników, wytwarza mapy z wynikami egzaminów, statystyki i raporty oraz inne użyteczne dokumenty. Umożliwia oryginalne analizy naukowe.

VI. Nie tylko w szkole

Czy jesteśmy gotowi do uczenia się przez całe życie? – pyta Joanna Peter z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie. Takie uczenie się, zwane też ustawicznym, jest nadążaniem za wciąż rosnącymi wyzwaniami zawodowymi i społecznymi. Jego potrzebę sygnalizowano już w połowie ubiegłego wieku, ale kamieniem milowym postępu stał się Raport Delorsa (1996) nakazujący *uczyć się, aby wiedzieć, uczyć się, aby działać, uczyć się, aby żyć wspólnie oraz uczyć się, aby być*. Obejmuje szkolenia zawodowe, kursy językowe, studia podyplomowe, kursy online i wszelkie spontaniczne samokształcenie. Autorka referatu przedstawia rozwój tej koncepcji i wyraża nadzieję na jej stały udział w kolejnych konferencjach Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej.

Anna Rappe z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie przedstawia referat *Egzaminy eksternistyczne drogą do uzyskania formalnych kwalifikacji edukacyjnych*. Te egzaminy, niegdyś kuratorskie, są obecnie organizowane jako egzaminy zewnętrzne przez okręgowe komisje egzaminacyjne. Obejmują osoby, które uczą się samodzielnie, są objęte edukacją domową, mają duże doświadczenie zawodowe przy braku formalnych kwalifikacji lub chcą zdobyć wykształcenie szybciej niż w systemie szkolnictwa. Dotychczas ich liczba w całym kraju wynosiła tylko kilka tysięcy rocznie, ale przy dużej dostępności internetowych kursów będzie pewnie wzrastać. Warto pamiętać, że wiele przedmiotów, w tym zwłaszcza matematykę oraz informatykę, łatwiej opanowują samodzielnie ludzie młodzi.

Bogaty materiał statystyczny znajdujemy w referacie **Bożeny Dobosik** *Rola Uniwersytetów Trzeciego Wieku w zaspokajaniu potrzeb edukacyjnych seniorów*. Starzenie się społeczeństw postępuje w wielu krajach, a w Polsce ludność w wieku poprodukcyjnym stanowiąca w 2000 roku około jednej siódmej wzrośnie w 2050 roku do około jednej trzeciej społeczeństwa. Polska była trzecim krajem, w którym powstał Uniwersytet Trzeciego Wieku (1973), a obecnie ma ich ponad 500. Zajęcia są prowadzone w urozmaiconych formach, jako wykłady, warsztaty, kursy, seminaria, wycieczki i ćwiczenia ruchowe. Przyczyniają się do zmiany myślenia o własnej starości, poprawiają kondycję umysłową, psychiczną i fizyczną osób starszych, wpływają na ich samopoczucie, zaspokajają potrzeby w zakresie wiedzy i umiejętności potrzebnych w życiu codziennym oraz potrzebę kontaktów społecznych i samorealizacji.

Tom *Potrzeby edukacyjne uczniów, nauczycieli i studentów* oddajemy w ręce Czytelników. Wierzimy, że materiał w nim zgromadzony stanie się przyczynkiem do szerokiej dyskusji na temat wykorzystania wyników diagnoz na wszystkich poziomach zarządzania edukacją, począwszy od klasy szkolnej i szkoły aż po zakres ogólnokrajowy. Uzupełnieniem tekstów występujących w publikacji są *padlety* z linkami do tekstów, które ukazały się na ten temat w sieci.

Szczególne znaczenie dla XXX Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej ma nurt **humanizacji diagnostyki edukacyjnej**, do którego można zaliczyć przeszło 30 procent wystąpień w sesjach plenarnych i problemowych. Autorami tych

referatów są pracownicy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, okręgowych komisji egzaminacyjnych i placówek doskonalenia nauczycieli.

Wszystkim współorganizatorom i partnerom edukacyjnym pragniemy serdecznie podziękować za współpracę związaną z nadsyłaniem tekstów wystąpień, przygotowaniem dwunastu warsztatów i trzech paneli dyskusyjnych, które umożliwią pełne zaangażowanie się wszystkich uczestników konferencji w jej przebieg. Szczególne słowa podziękowania kierujemy pod adresem przewodniczącej Komitetu Organizacyjnego XXX KDE prof. **Beaty Udzik** i zespołu jej współpracowników, którzy mimo trudności związanych ze zmieniającą się obsadą kierowniczą potrafili uzyskać wsparcie w swych działaniach w ciągu całego roku przygotowań do konferencji.

dr Maria Krystyna Szmigel
prof. dr hab. Bolesław Niemierko